

Шандрук С.І.

Кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

ТЕНДЕНЦІЇ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В США

Динамічні процеси суспільно-економічного життя загалом та зміни в системі загальної середньої освіти зокрема виявили суперечливі тенденції в ставленні до професійної підготовки вчителів. З одного боку, важливою стає більш глибока професіоналізація діяльності вчителів середньої школи, з іншого – спостерігається міжгалузева інтеграція знань, підвищується значущість інтегрованих умінь для здійснення професійної педагогічної діяльності. Ці загальні тенденції зумовлюють нові вимоги до працівника освіти, оскільки саме на нього значною мірою покладено завдання підготовки випускників середніх загальноосвітніх навчальних закладів до інтеграції у світовий ринок; формування цілісної картини світу; освоєння способів пізнавальної та комунікативної діяльності; уміння одержувати інформацію з різних джерел, аналізувати та застосовувати її.

Сучасний педагогічний процес вимагає принципової зміни ролі педагога, його взаємовідносин з учнями, його перетворення в організатора пізнавальної діяльності учнів, а учнів – в активних суб'єктів пізнання і перетворення. Реалізація завдань підготовки педагога залежить від стану педагогічної освіти, що потребує об'єктивного аналізу накопиченого світового й вітчизняного досвіду базової та післядипломної педагогічної освіти – найважливішого джерела визначення стратегії сучасної професійно-педагогічної підготовки вчителів.

Інтеграція України до європейського та світового освітнього простору, особливості якої пов'язано з природою глобальних процесів, а також зі специфічними умовами розвитку суспільно-економічного, політичного та культурно-освітнього життя нашої країни, зумовлює потребу розв'язання низки складних проблем. До них, згідно з «Національною доктриною розвитку освіти» (2002 р.) [1], належить передусім підвищення якості освіти; налагодження моніторингу ефективності діяльності освітньої системи на національному рівні; децентралізація управління освітою шляхом розширення державно-громадського партнерства в соціальній сфері; структурна перебудова освітньої системи відповідно до потреб забезпечення безперервного характеру освіти; формування готовності вчителів та навчальних закладів до інноваційної діяльності; розвиток ринку освітніх послуг; розширення міжнародного співробітництва; моніторинг та використання кращого зарубіжного досвіду у сфері освіти тощо.

США мають вагомні педагогічні досягнення та розвинену систему професійної підготовки вчителів. Теорія і практика освіти США ґрунтуються на давніх багатонаціональних та історичних традиціях і залежать від державної політики в галузі освіти.

Із теоретичним обґрунтуванням сучасних підходів до професійної

підготовки вчителя виступили відомі на американському континенті вчені, зокрема з таких аспектів, як-то: наукові дослідження в освіті (І. Айзнер, А. Вайз, Л. Коен, Р. Лампард, Л. Манйон, К. Поул та ін.), роль учителя в процесі реформування освіти (Дж. Бренсфорд, М. Векслер, К. Гаар, Д. Гампфрі, Л. Дарлінг-Геммонд, Е. Фейстрітцер та ін.), програма підготовки педагога (Дж. Гудлед, К. Дей, М. Водлінгер, Дж. Вілсон, Л. Мітчел, Дж. Сакс, Л. Шульман та ін.), розвиток змісту навчальних програм (Б. Крімерс, К. Ландман, Е. Міранда, Р. Овенс та ін.), забезпечення якості професійної підготовки вчителів (С. Белл, Л. Дарлінг-Геммонд, М. Діес, І. Кел, А. Колтон, Р. Лав, Г. Спарк-Лангер, Р. Спейді, Т. Сергіованні та ін.); співпраця між школами та педагогічними факультетами (Л. Дарлінг-Геммонд, К. Зейчнер, М. Кочран-Сміт, Дж. Фезерстоун та ін.), співпраця «університет-школа» (Д. Армстронг, М. Брейн, С. Вілсон, Л. Дарлінг-Геммонд, Л. Кубан, Т. Севедж та ін.), знання, вміння та навички педагога (Х. Беаре, Ф. Бухбергер, Дж. Гутек, Б. Колдвел, Р. Міллікан, Р. Содер, Дж. Ферріні-Манді, Р. Флоден, С. Хегарті, Дж. Шеклок та ін.), педагогічна практика (М. Вік, Дж. Гатрі, Л. Дарлінг-Геммонд, К. Зейчнер, Г. Кліффорд, М. Кочран-Сміт, Д. Лабарі та ін.), впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у професійну освіту (Дж. Едвардс, М. Роблер, Б. Розеншайн та ін.), професійний розвиток педагога (С. Віліс, Л. Дарлінг-Геммонд, К. Дей, П. Кіршнер, Дж. Сакс та ін.), розробка програм підвищення кваліфікації (Х. Борко, С. Віліс, І. Нат, Д. Пересіні, Л. Ромагнано та ін.).

Інтеграція України у світовий освітній простір, необхідність вивчення й впровадження світового досвіду в галузі професійної підготовки вчителів визначили проблему нашого дослідження, яка полягає у вивченні та аналізі зарубіжного досвіду підготовки вчителів, зокрема тенденцій і суперечностей у підготовці вчителя середньої школи в США.

У 2010 р. президент США Б. Обама оголосив свій план реформування американської освіти, який бере до уваги той факт, що федеральному уряду надається провідна роль у стимулюванні проведення реформ та введення високих стандартів, потрібних освітній галузі США. Президент особливо наголосив на тому, що «міцний імпульс змін прийде зі штатів, шкільних округів та місцевих шкіл» [5]. Зокрема, Б. Обама неоднозначно дав зрозуміти нації, що збирається використовувати федеральні органи для вдосконалення загальноосвітніх шкіл «K-12» американської державної системи освіти. Президент висловив своє занепокоєння стосовно того, що показники успішності учнів середніх шкіл дотепер відстають від таких показників учнів деяких індустріальних націй. Важливою, на думку Б. Обами, є проблема меншин, зокрема досить часті відрахування зі шкіл афроамериканців та латиномовних учнів, а також найнижчі показники успішності цих учнів.

Нові підходи потребують значних стратегічних та процедурних реформ як системи державної вищої освіти, так і державної загальноосвітньої системи, результатом чого стане модернізація довгострокових стратегій та методик, що не відповідають потребам сьогодення. Ці реформи потребуватимуть тісної співпраці керівників вищої освіти, губернаторів та комісарів управління державними школами для подолання політичних бар'єрів і підтримки нової ідеї професійної підготовки вчителів.

Президент Барак Обама та віце-президент США Джо Біден переконані, що перед Америкою стоять більш важливі проблеми, окрім підготовки дітей до

конкурентної боротьби в умовах глобальної економіки. Їхнє бачення освіти XXI століття починається з вимог більшого реформування та звітності, пов'язаної з ресурсами для проведення реформи; залученням батьків до відповідальності за успіхи своїх дітей; рекрутинг, збереження та винагородження нових учителів для наповнення нових успішних шкіл, які готують американських дітей до успішного навчання в коледжі чи до продуктивної праці на робочому місці [3].

Вплив глобальних процесів є багатомірним та має значущу соціальну, економічну та політичну імплікацію. Масоване розповсюдження освіти та західноорієнтованих норм навчання на всіх рівнях є великою частиною процесу глобалізації. Глобалізація стала основним предметом вивчення, особливо в галузі компаративної педагогіки, яка застосовує історіографічні та соціально-наукові теорії й методи до розв'язання міжнародних проблем освіти.

У процесі й теорії глобалізації школа відіграє важливу роль основної формальної агенції передачі знань. Розповсюдження освіти як складник процесу глобалізації, вважають внеском до процесу демократизації світу. Школи готують дітей до участі в економіці й політиці, надаючи їм знання, щоб приймати зважені рішення; мотивацію, щоб робити адекватні внески в добробут суспільства; усвідомлення наслідків своєї поведінки.

Останнім часом національні системи вищої освіти натрапляють на низку проблем як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, до яких належать:

– невідповідність рівня та якості підготовки швидко змінним вимогам ринку праці;

– підвищення міжнародної мобільності студентів;

– підвищення міжнародної привабливості національних освітніх систем;

– підвищення ефективності витрат на вищу освіту в умовах браку коштів на її фінансування.

Важливе місце в контексті професійно-орієнтованих реформ посіло запровадження стандартів професійної освіти, діяльності та розвитку. Їхніми основними функціями є: відбір кандидатів до вступу в заклади педагогічної освіти; оцінювання навчальних досягнень студентів педагогічних навчальних закладів; оцінювання якості та акредитація програм педагогічної освіти; сертифікація вчителів-початківців, що засвідчує завершення випробувального періоду професійної діяльності та уможливорює повноцінний вступ до неї; визначення критеріїв звітності вчителя за постійно виконувани професійні обов'язки; періодичне ліцензування та винагородження вчителів на різних етапах їхнього кар'єрного зростання; визнання та акредитація статусу «досконалого вчителя», що здійснюється на добровільній або на обов'язковій основі; оцінювання діяльності вчителів, що прагнуть до підвищення професійного статусу; відбір та періодичне оцінювання діяльності кадрів шкільної адміністрації; орієнтування напрямів та оцінювання якості професійного розвитку вчителів; зосередження уваги освітньої системи на проблемах якості викладання, на питаннях акредитації програм педагогічної освіти та професійного розвитку вчителів, на критеріях винагородження вчителів та їхнього кар'єрного зростання; інформування широкої громадськості про якість діяльності освітньої системи, школи та вчителя [2, с. 24]. Процеси упровадження стандартів у професійно-освітній сфері знаходяться на етапі становлення, не завершені в жодній з розвинених англосовітних

країн, тому оцінювання їхнього впливу на ефективність діяльності освітньої системи є досить суперечливим, залежить від ідеологічних позицій освітніх експертів.

З позиції тенденції глобалізації професійної підготовки вчителів проблема мультикультурної освіти виглядає надзвичайно актуальною. Дослідження «Проблеми та можливості мультикультурної освіти, практичний аспект» (Problems and Possibilities of Multicultural Education in Practice) Б. Нго з університету Міннесоти засвідчує, що шкільна мультикультурна практика постійно суперечлива, загострює проблеми та робить учителів противниками мультикультурної освіти [4, с. 473-495]. Автор дослідження зазначає, що потрібно відходити від практики конфліктів та напруги, які неодмінно з'являються унаслідок культурних відмінностей, та глибоко переконаний, що педагогічна освіта повинна запропонувати шляхи і можливості мультикультурної освіти.

Питання вдосконалення школи і якості освіти стало важливою проблемою обговорення та досліджень західного світу. Освіта шукає шляхи і засоби визначення й оцінювання ефективності школи. Важливою тенденцією освіти є зростання значущості підвищення компетенції вчителів у створенні ефективних шкіл. Ефективність школи та її вдосконалення відбувається тоді, коли школа показує хороші результати на рівні учнів та на інших рівнях, як наприклад, висока мотивація вчителів.

Учителі – це партнери й рушійна сила процесу вдосконалення школи. Вони реалізують свої підходи до роботи, зважаючи на свої потреби, бажання та амбіції. Ці чинники збільшують вірогідність участі вчителів у процесі управління школою. Отже, професійна компетентність може сприяти залученню вчителів до шкільного менеджменту та надати персоналу можливості брати участь у процесі прийняття рішень та створенні чогось на зразок колективної власності. Учителі як професіонали (експерти) і власники, віддані справі вдосконалення та діють згідно з прийнятими рішеннями, або вимагають прийняття рішень у межах проекту вдосконалення школи.

Важливою умовою якісного викладання є професійна компетентна діяльність учителя. Рівень професійної кваліфікації вчителя не є статичним, оскільки постійно змінюється через швидкі зміни середовища, викликані технічними, соціальними або інституційними вимогами, та через неперервний особистісний розвиток індивідумів і виникнення нових професійних вимог. З цієї перспективи компетенція може розглядатися як точка відліку навчального й розвивального континууму, який має декілька етапів: відбір та освіта; процес професійної освіти та підготовки; досягнення статусу демонстрації компетентності або власне демонстрація компетентності на роботі.

Тенденції та суперечності в професійній діяльності американського вчителя можна умовно поділити на глобальні, національні та регіональні. Невідворотна трансформація свідомості внаслідок глобалізації змінює зміст та форму освіти, й школа відіграє надзвичайно важливу роль у цьому процесі. Роль освіти в глобалізації стала центром уваги міжнародних фінансових установ, що сприяють розвитку освіти й ефективної підтримки вчителів. Широке застосування технологічних досягнень, зокрема дистанційної освіти, створює тенденцію транспортування західних концепцій у нові регіони та до населення, надаючи їм знання, генеровані культурно домінуючими групами, та допомагаючи приєднатися до споживчого суспільства. У

цьому контексті виявляється інша тенденція – упровадження світових стандартів професійної освіти, діяльності та підвищення кваліфікації.

Процес глобалізації шкільної освіти, уніфікація світової педагогічної освіти й міждержавні програми професійної підготовки вчителів безпосередньо впливають на розвиток системи професійної підготовки вчителів у світовому масштабі:

- проходить процес узгодження діяльності національних освітніх систем, який передбачає створення міжнаціональних досервісних програм професійної підготовки вчителів, посилення педагогічного компонента на рівні додипломної підготовки та організацію підвищення кваліфікації вчителів як дистанційно, так і шляхом міжнародного обміну;

- посилення вимог до професіоналізації діяльності вчителів середньої школи забезпечує опанування ними потрібного рівня знань і вмінь з предметної галузі на етапі додипломної підготовки та постійне вдосконалення знань та навичок на етапі професійної діяльності;

- розуміння того, що конкурентоспроможність нації залежить від ефективної діяльності її вчителів, змушує останніх стати учасниками безперервного процесу навчання.

Вплив глобалізації населення на освіту й професійну підготовку вчителів вимагає від урядів США та інших країн розв'язувати питання створення нації й культури з ресурсів та людей з усього світу.

Основним напрямом розвитку системи професійної підготовки вчителів Департамент освіти США визначає якість підготовки вчителів. Вимоги, які ставить держава до американських учителів середньої школи, – це висока кваліфікація, наявність, як мінімум, ступеня бакалавра з чотирирічного закладу освіти, отримання повної державної сертифікації та компетентність у своїй галузі.

Останнім часом у США спостерігається стійка тенденція централізації освіти. Пріоритетним напрямом державної політики в галузі національної освіти є рекрутинг, збереження та винагородження вчителів, які готують американських дітей до конкурентної боротьби в умовах глобальної економіки. На державному рівні приймаються рішення стосовно поновлення цінності диплома середньої школи шляхом урегулювання стандартів та підвищення якості вчителів.

На федеральному рівні чітко визначаються такі тенденції, пов'язані з професійною діяльністю вчителів:

- акредитування всіх педагогічних навчальних закладів;
- створення добровільної національної системи оцінювання успішності для визначення рівня підготовки вчителів;

- створення програм резидентури вчителів – винятково підготовлених рекрутів у школи з високим контингентом неуспішних учнів з малозабезпечених сімей;

- розширення й додаткове фінансування програми менторингу;

- підтримка нових та інноваційних шляхів підвищення зарплати вчителям.

Держава володіє важелем контролю й стимуляції проведення штатами жорстких реформ державних шкіл США. Федеральний уряд надає істотне фінансування освітнім галузям тих штатів, які погоджуються з вимогами держави та приймають програми реформування.

Диверсифікована природа американської нації створила тенденцію організації досервісної міжкультурної підготовки вчителів та пріоритетний рекрутинг і збереження вчителів – представників меншин.

У зв'язку з міграційними тенденціями населення США в пошуку роботи державна сертифікація, сертифікаційний взаємозв'язок та акцепція вчительських свідоцтв штатами стають надзвичайно актуальними.

Реформи в галузі педагогічної освіти зорієнтовано на модернізацію програм, у яких основне місце педагогічної підготовки має посідати клінічна практика, що передбачає розвиток партнерської співпраці зі шкільними округами, у яких відповідальність за підготовку вчителів поділяється між державними загальноосвітніми школами та закладами вищої освіти.

Незважаючи на стійку тенденцію централізації освіти, тенденція децентралізації освітньої галузі загалом і системи підготовки вчителів зокрема все ще залишається однією з основних. Так, до компетенції влади штату та його відділів освіти належить: установлення стандартів професійно-освітньої галузі; розроблення планів модернізації неефективних шкіл; узгодження програм підготовки й перепідготовки вчителів; упровадження власної системи оцінювання вчителів та директорів шкіл; ініціативи підвищення статусу вчителів, їх винагородження й підтримка.

У процесі аналізу системи професійної підготовки вчителів середньої школи США було виявлено ряд суперечностей, що уповільнюють процеси модернізації педагогічної освіти:

- між стійкою тенденцією централізації освіти та тенденцією децентралізації освітньої галузі й системи професійної підготовки вчителів;

- між спробами уніфікації курикулуму та диверсифікованістю програм професійної підготовки вчителів середньої школи США;

- між упровадженням федеральним урядом жорстких стандартів у професійно-освітній сфері та тим фактом, що освіта вчителя на базі коледжу або університету не є ні основою, ні обов'язковою вимогою до професійної підготовки вчителя;

- між підвищенням державою вимог до кваліфікації вчителів середньої школи та зниженням штатами стандартів та вимог до професійної підготовки вчителів;

- між тенденцією до централізації середньої освіти та професійної підготовки вчителів середньої школи, що дозволяє одним штатам акцептувати вчительські свідоцтва професійної кваліфікації інших штатів, та відсутністю уніфікованих вимог, що змушує департаменти освіти штатів надавати консультації у кожному окремому випадку;

- між тим фактом, що в американській педагогічній науці не існує чіткого консенсусу щодо питань про цінність і необхідність педагогічної підготовки вчителів та гострим дефіцитом ефективних та висококваліфікованих вчителів середньої школи й неспроможністю педагогічних навчальних закладів США підготувати компетентних педагогів;

- між проведенням реформ, пов'язаних з підвищенням якості середньої освіти, та повільним процесом удосконалення американських державних шкіл, які не можуть надати учням потрібних сучасних знань;

– між підтвердженням федеральним законодавством законності альтернативних шляхів педагогічної підготовки та невідповідністю більшості вчителів альтернативної сертифікації вимогам високої кваліфікації, що характеризується в окремих випадках їх абсолютною неготовністю до роботи в класі;

– між спробами залучити до роботи в середній школі висококваліфікованих спеціалістів шляхом альтернативної сертифікації та нівелюванням значущості традиційної педагогічної підготовки, що робить неясною або навіть зайвою роль коледжів освіти та університетів у підготовці висококваліфікованих учителів;

– між обов'язковим ліцензуванням учителів державних середніх шкіл, що допомагає впевнитись у відповідності принаймні мінімальному стандарту викладацької компетенції, та обмеженістю ринку праці вчителів, що змушує штати надавати школам дозвіл приймати на роботу «нетрадиційно» ліцензованих вчителів без відповідної педагогічної підготовки;

– між вимогою до підвищення кваліфікації вчителів як ключового фактору професійного вдосконалення та формалізованим проходженням курсів підвищення кваліфікації педагогами, які продовжують використовувати традиційні неефективні методи й поодинокі застосовують удосконалені практичні навчальні завдання та інноваційні методики;

– між тенденцією глобалізації професійної підготовки вчителів, у ракурсі якої проблема мультикультурної освіти набуває статусу надзвичайно актуальної, та суперечливою шкільною мультикультурною практикою, яка загострює проблеми та робить вчителів противниками мультикультурної освіти.

Література

1. Про Національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс] : Указ, Доктрина від 17.04.2002 № 347/2002. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
2. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англослов'янських країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.01 / Аліна Анатоліївна Сбруєва. – К., 2005. – 38 с.
3. Education [Електронний ресурс] / Change.gov: The Obama-Biden Transition Team. – Режим доступу: http://change.gov/agenda/education_agenda/.
4. Ngo, B. Problems and Possibilities of Multicultural Education / B. Ngo // Practice Education and Urban Society, 2010. – Vol. 42(1). – P. 473-495.
5. Obama's plan for education reform: short on specifics, so far [Електронний ресурс] / The White House. – Режим доступу: <http://www.csmonitor.com/USA/Education/2010/0313/Obama-s-plan-for-education-reform-short-on-specifics-so-far>.